

Jasna Vombek

Tomaž Mahkovic: *Stražar*.

Maribor: Litera (Knjižna zbirka Piramida), 2008.

“Tomaž Mahkovic je možakar srednjih let, družinski oče, ki nosi kozjo bradico in skuša v svojem okolju, malomeščanskem svetu Vranskega, vzpostaviti kulturno sceno. Tudi to in še marsikaj drugega, recimo njegove odštekane zgodbe, kot vem, tokrat prvič zbrane v knjigi, ga dela za posebneža.” Takole je Gregor Lozar, pisec spremne besede, napisane v obliki nekakšnega dramoleta oziroma dramskega dialoga med neznanim pisateljem in “amaterskim sokratom”, za uvod označil avtorja. Pri tem je sama zamisel oblike sicer zanimiva, to, kar moti pri realizaciji, pa je preočiten namen izpraševalčevih vprašanj, ki kar preveč spominja na tiste davne šolske zapise domačega branja, kot se je to nekoč imenovalo. Beseda o avtorju, poglavitne značilnosti njegovega dela in tako naprej. Piščev namen namreč tako zelo sili izza same forme, da postane ta popolnoma odveč. Oziroma – bila bi primerna, če bi se prestavila na manj vidno raven, se pravi, če dialog med obema protagonistoma ne bi bil napisan le kot suhoparno nizanje vprašanj in odgovorov nanje. Bralec namreč kmalu dobi vtis, da bi z umikom nepotrebnih vprašanj nastal zanimiv esej, ki ne bi potreboval nikakršne formalne preobleke. Še posebno zato, ker avtor v odgovorih natančno določi značilnosti Mahkovičevega pisanja, njegovega “malega človeka” v vsej njegovi preprostosti, ki mu ob vseh prežvečenih in na videz neizvirnih floskulah daje predvsem sposobnost biti tukaj in zdaj. Ne le zato, ker je zanj prihodnost, tudi tista bližnja, predaleč in tudi včerajšnja preteklost ne obstaja več, ampak preprosto zato, ker je tako narejen.

Verodostojnosti Lozarjeve oznake avtorja kot posebneža ne gre preverjati, saj naj to za njegovo umetniško ustvarjanje ne bi bilo pomembno. Seveda pa zmeraj ostane nerešeno vprašanje, koliko pisateljeva biografija vpliva na njegovo pisanje. Na tem mestu se bom izmaknila odgovoru s preprostim dejstvom, da so avtorjevi fiktivni liki bolj predmet tovrstnih debat kot on sam, pri tem pa je več kot jasno, da so ti tisti, ki zaslužijo to

oznako, posebneži. Se pravi, če uporabim preprosto definicijo: liki, ki s svojim položajem, načinom življenja, nenavadnimi značilnostmi ali vsaj nevsakdanjimi dogodki, v katere se zapletajo, sodijo v tisto še zmeraj nehvaležno oznako, ki je v realnem svetu po navadi nezavidljiva, v fikciji pa vselej privlačna. Ker varno in vsaj za hip odpira možnost izstopa iz vsakdanjega, vnaprej določenega načina razumevanja in doživljanja življenja. Mahkovičev mali človek je obstranec, ki se svojega položaja dobro zaveda in se apatično ne trudi, da bi ga zapustil. Bizarnost dogodkov, v katere se na videz po naključju nenehno zapleta, je večkrat obarvana z nasiljem, erotiko, s smrtjo, samomorom, pri tem pa iz njih nemalokrat vznikne kritična ost, naperjena proti sodobnemu, pragmatično naravn-anemu svetu.

A ne glede na večkrat kruto – in, videti je, višjim silam prepuščeno – usodo Mahkovičev junak živi svoje malo, nevidno in nepomembno življenje s svojevrstno vdanostjo, vero in zavezanostjo ter pri tem nemalokrat zavzema vlogo, ki je za “konvencionalno” razumevanje sodobnega človeka ne le na moč nezanimiva, nezadostna in zato nesprejemljiva, ampak tudi škodljiva in celo nevarna: ženska, ki vztraja v partnerskem odnosu, polnem nenehne bolečine ter različnih vrst nasilja, zlorabe in odvzemanja primarne svobode in se ob naključni pomoči soseda ter trenutnem umiku vdano vrne na svoje mesto, beračica na železniški postaji, katere edina realnost je prošnja za dnevni kruh, ali stražar ob ograji, ki se v trenutku globoke osamelosti potopi v svoj eros ter ga privede do poslednjega, za zunanji svet tragičnega dejanja.

Osemnajst nepretencioznih zgodb s svojo preprostostjo in navidezno nepomembnostjo opazuje in živi svoje “malo” življenje ter prepušča bralcu, da z njimi stori, kar hoče. Lahko jih sprejme kot zabaven kuriozum, skrit na robu njegovega, kot verjame, udobnega in varnega življenja, ali pa dopusti, da njihov pomen, vpisan v nevidne plasti, prodre do njega. Drugo omogoča specifičen način pripovedi, ki je večkrat blizu impresiji. Takšna je že prva zgodbica *S perona*, pa tudi *Samost*, *Stane* in še katera. V njih je ob naključnih dogodkih, ki sprva vzbujajo osuplost, nato hlad in bolečino, vendarle začutiti hrepenenje in nekakšno neartikulirano lepoto. Kot da bi šele srečanje s tujo revščino, osamelostjo in smrtjo, ki jih bralec morda nikoli ne bo zares začutil, vendarle dajalo smisel in vrednost človekovemu lastnemu, še vedno nič drugega kot “običajnemu” življenju. Zato večkrat temačna obarvanost zgodb ponekod preseneti s svetlo odo življenju, ki daje celotni zbirki nov, večplasten pomen. Življenje je pač takšno, kot ga vidimo, to pomeni, da vsakdo iz njega, pa tudi iz Mahkovičevih zgodb, vzame tisto, za kar se odloči.

Takšno nedeterminirano pozo je nekoliko teže zavzeti ob smrti, ki je v teh zgodbah neredek pojav. Četudi se v skladu z omenjenim bivanjem tukaj-in-zdaj pojavlja kot naravni tok stvari, nujen in neproblematičen del življenja, je srečanje z njo vselej obarvano s težo zavedanja končnosti življenja. Včasih pride kot nujen presek tuzemskega bivanja, zavozlanega v davne, nepremostljive karmične vozle, včasih kot neboleč, morda celo radosten prehod na drugo stran. Ne le za odhajajočega, ampak tudi za opazujočega. Kadar je ta tako naravnan. Takrat se na obrobju smrti pokaže življenje in z njim ljubezen, tista prvinska, vse prežemajoča ljubezen, ki daje globlji smisel vsakemu bivanju. Njena značilnost je namreč, da se pojavlja v kratkih intervalih, v redkih trenutkih, sredi “nevsakdanjih” dogodkov, med katerimi imata nenaden občutek življenjske nevarnosti in smrt za človeka še zmeraj vodilno vlogo. V trenutku, ko se je človekov um, ta venomer drveči in ropotajoči stroj, prisiljen ustaviti, ko ne analizira preteklosti in ne izračunava prihodnosti, ampak se brezpogojno preda zdajšnjosti. Šele takrat je sposoben zaznati resnično lepoto bivanja in avtentičnost pristne, brezpogojne ljubezni. Eros in Thanatos, zlivajoča in podžigajoča se, v svoji nespregledljivi, nepresegljivi in večni vlogi.

Zagotovo je to eden najsvetlejših biserov Mahkovičevega pisanja, odstirajoč se na ozadju prepričljivih zgodbic, večkrat pregnetenih s parajočimi občutki bolečine, minevanja in hrepenenja. V tem smislu zbirka *Strážar* spominja na ruskega velikana kratkih zgodb A. P. Čehova, ki je – sicer v enem svojih najgenialnejših dramskih besedil – zapisal, da življenje ni ali ne bi smelo biti takšno, kot je, ampak takšno, kot se nam kaže v domišljiji. Mahkovičeva domišljija, ki je izkristalizirana v nekaterih vrhuncih njegovih zgodb in odpira možnost pogostejšega privzemanja domišljije v realnost, je pristen dokaz za to.